

HUGLEIÐING

provokeraði Preussen so nógv, at teir kravdu av Frankaríki, at Marx skuldi burturvísast úr Paris, so hann mátti aftur í januar 1845 á politiska nomaduferð við familjuni.

Hesu ferð slapp hann at seta seg niður í Bruxelles. Har skrivaðu bæði hann og Engels fleiri principiellar bøkur og stríðsrit. Men teir kunngjørdu ikki alt tilfarið, tí teir firnaðust censurin. Í december sama árið fráskrivaði Marx sær sítt týska statsborgaraskap, fyri at Preusen ikki kundi noyða Belgien at útvisa seg.

I 1846 stovnaðu Engels og Marx eitt kommunistiskt felag, men árið eftir fusioneraðu teir við "Bund der Kommunisten", sum var eitt størri felag fyri týskar útisetar í Bruxelles, London og Paris.

Fylkingin skuldi hava eina stevnuskrá og tað var litið upp í hendurnar á Marx og Engels at redigera stevnuna og stríðsritið.

Við tað, at Marx og nógvir aðrir limir umrøddu seg sjálvar við tí utopiska orðinum "kommunistur" fekk ritið tað bombastiska heitið "Manifest der Kommunistischen Partei".

Tað bleiv liðugt skrivað í Bruxelles 1848 og givið út í London, beint áðrenn ta legendarisku Februarrevolutionina í Paris. - Í hesum viðgítta manifesti samanfata teir ta kapitalistisku søgugongdina,

Tað politiska stríðsritið endar við teimum legendarisku orðunum:

"Mögen die herrschenden Klassen vor einer kommunistischen Revolution zittern. Die Proletarier haben nichts in ihr zu verlieren als ihre Ketten. Sie haben eine Welt zu gewinnen. - Proletaren aller Länder, vereinigt euch!"

Stutt eftir, tá ið Februar-kollveltingin var farin í gongd í Paris, varð Marx eisini útvístur av Belgien.

Flýggjar sum "statsleysur"

Hann fór nú saman við Engels aftur til Kølñ og bleiv aðalblaðstjóri á NEUE Rheinische Zeitung. Blaðið seldi væl, men mátti kortini steðga av politiskum grundum longu 1849, tí tann borgarligt konservativa kontrarevolútionin hevði sigrað um alt Europa, so februarrevolutionin bara bleiv ein søgulig parentes!

Marx sjálvur bleiv nú útvístur úr sínum egna føðilandi, tí hann var blivin statsleysur.

Hann flýddi nú til Paris og

Hendan myndin er tikin frá 13. apríl í Trier í Týsklandi. Standmyndina av Karl Marx hevur kinesiski listarmaðurin Wu Weishan gjørt, og hon verður avdúkaða 200 ára føðingardegnum hjá Karl Marx leygardagin – 5. mai. Standmyndin er 4,4 metrar høg og vigar 2,3 tons – og hon er ein gáva frá Fólkarrepublikkini Kina til býin Trier, har Karl Marx varð føddur fyri 200 árum síðani

Mynd: AFP

haðani stutt eftir til London, har hann bleiv restina av sínari ævi.

Marx gjørdist dagligur gestur á eingilskum bókasøvnnum og stovnum, har hann arbeiddi febrilskt við sínum gigantiska høvuðsverki "DAS KAPITAL", sum kom út við fyrsta bindi í 1867.

Hann var eitt satt arbeidsgrev, - familjan svøлтаði, hann var nógv plágaður av sjúku og fekk onga løn fyri sítt strev. Hevði Engels ikki hjálpt teimum, vóru tey komin á ørmundahús.

Hini bæði bindini av "Kapitalinum" blivu útgivin og redigerað posthumt av Engels, men handritini hevði Marx sjálvur gjørt. Hann var

treiskur, ídin og midvísur.

Í hesi risastóru analysuni dissekerar Marx tað kapitalistisku økonomiina, og hóast nógvar av hansara præmissum nú á døgum eru skeivar, so er tann minutiøsa analysan av "meirvirði" og íbygdum kreppumynstri hjá kapitalismuni avgjørt eitt sociologiskt bragd.

Tað eru elegantar og genialar konklusiónir út frá ivasomum forútsetningum! Men kapitalisman loftaði sær oftast undan teimum flestu analysunum hjá Marx. Hon hevur treiskliga innrættað seg næstan "dialektiskt" eftir umstøðunum, sjálvt um hon ofta er plágað av kreppum, sum Marx profeteraði.

Revolutión contra evolútion

Tann fyrsta socialistiska Internationalan var hildin í London 1864, har Marx sjálvandi var við. og longu tá gjørdist hvassur tvídráttur millum anarkistin Bakunin og Karl Marx.

Síðani hava socialistar telvað og skeldast um hugsjónirnar hjá Marx. Hann fekk jú nógvar dogmatiskar disciplar, meðan hann livdi, men hann dámdi slett ikki teirra fortolkningar, og tí blivu teir internationalu fundirnir ógvuliga turbulentir við møðisligum og hvøssum orðaskifti.

Tað var aftaná ein slíkan rokfund, at Marx skuldi hava

sagt, at hann var, ið hvussu so er, ikki marxistur!

Kommunistarnir vildu hava revolútion, meðan teir moderatu socialistarnir, sum seinni blivu socialdemokratar vildu hava evolútion og pluralismu.

Síðani hevur verið djúp politisk gjógv millum teirra! Tann revolutionera Parísar-kommunan í 1871 var eitt satt vónbrot fyri Marx!

Allir socialistar og socialdemokratar vita, at teir, hóast alla ósemju, eisini skylda Karli Marx sína djørvu stevnu, og tað er eingin ivi um, at tey socialistisku fakfeløgini, sum Marx stimbraði og dúgliga styðjaði, hava syrgt fyri, at

tann sociala armóðin, sum Engels og Marx stríddust ímóti, er nógv minkað, og arbeidarafjöldin hevur loftað sær bæði figgjarliga og mentalt, uttan revolútion.

Tað er enn ein stór gáta, hvussu ein einsamallur maður, sum bardist við sjúku, barnadeyða og ofta stórt fátækdømi, kundi leggja so nógv úr hondum, sum Karl Marx gjørdi.

Tað sigst, at tann samlaða skrivingin hjá Marx fyllir 80 bind.

Hann er avgjørt ikki tann fyrsti socialisturin - tað vóru nógvir undan honum, serliga í Frankaríki og Englandi, men hann er avgjørt tann størsti og mest systematiski teoretikarin, har hinir vóru meira idealistiskir agitatorar!

Í dag eru ikki nógv, sum rokna marxismu fyri eina vitskapliga teori, men tankagóðsið hjá Marx er so umfatandi, at hann ofta hevur sera beinrakin sjónarmið um nógvar økonomiskar spurningar.

Men tað kann tykjast naívt, tá ið tann annars materialistiski Marx bleiv citeraður fyri, at man í tí "utopiska" kommunistiska samfelagnum fór at liva eftir regluni: "Jeder nach seinen Fähigkeiten, jedem nach seinen Bedürfnissen!", alto, at fólk framleiða og arbeíða eftir førimuni, men njóta eftir tørvi.

Marx var ein intellektuellur risi, og hann var eisinj fleksibul og pragmatiskur. Hann skifti fleiri ferðir filosofiskt gear gjøgnum lívið og var á ellisárum við at moderera síni revolutioneru sjónarmið - kanska tí tey evolutioneru og pragmatisku sjónarmiðini hjá Javnaðarflokkum interesseraðu hann.

Tað er lítil ivi um, at hann avgjørt hevði reviderað síni radikalu sjónarmið, hvis hann hevði upplivað tann vanskeplaða karikaturin av hansara tankum, sum varð skapt í Sovjettsamveldinum í 1917.

Tað hevði ikki dámt einum frilyntum manni, sum alt lívið stríddist móti autoritetum og diktatoriskari framferð.

Marx doyði í 1883 og liggur grivin á Highgate cemetery í London, hagar fjöld av fólki framvegis valfartar í takksemi á hvørjum ári.

Litt.:

Werner Blumenberg:
KARL MARX (1963)
Gyldendals Encyklopædi
Politikens filosofileksikon
ymsar greinir, tíðarrit
og kronikkar